

BABUCS ZOLTÁN

AZ 1. HONVÉD HARCKOCSIEZRED RÉSZVÉTELE A BUDAPESTÉRT VÍVOTT HARCOKBAN

KIVONAT: Az esztergom-tábori 1. páncéloshadosztály – soraiban az esztergomi „József nádor” 1. honvéd harckocsiezred párkány-nánai, jászberényi és rétsági zászlóaljainak harcképes részeivel – 1944. szeptember 13-tól volt részese a magyarországi harcoknak, komoly veszteségeket szenvedve. Élrelmezési létszáma öt-ezer főre csökkent, bevethető páncélosai közé már csak 4-5 db 40 M. közepes- és 41 M. Turán nehézharcocsi, pár 38 M. Toldi könnyűharcocsi és 10 db 40 M. Nimród páncélvadász tartozott.

Részeit gyalogos vagy harckocsikkal megerősített harccsoportokként vették be november végétől a Csepel-szigeten, Pécel, Maglód, Vecsés térségében. 1944. december 25. után Ecsernél, Rákoscsabánál, Rákosszentmihályon és Rákoskeresztúron küzdöttek harccsoportjai. 1945 januárjának elején már Kőbányán folytattak utcai harcokat. Egyetlen mozgósítható tartalékuk a Marika-szakasz (40 honvéd, 2-3 db Nimród) volt, valamint a hadosztálytörzstől összeszedett, teherautón szállított kb. 100 honvéd. 1945. január 17-én a késő esti órákban a hadosztály maradéka a Lánchídon vonult vissza Budára, ahol a kitörésig részeit továbbra is kisebb kötelékekben, német alárendeltségben alkalmazták.

Az 1945. február 11-én indult kitörést követően a honvéd páncélosok gyalogos részei közül Temesy Endre hadnagy, a jászberényi 1/II. harckocsiszázad egyik közepesharcocsi-szakasz parancsnokának csoportja jutott a legmeszezebbre, ők 1945. február 15-én Tinnyénél adták meg magukat. A Budán rekedt

páncélos részek még napokon keresztül kitartottak: egyik szakaszuk 1945. február 13-án szüntette be az ellenállást az óbudai Flórián téren.

A budapesti ostromban lényegét tekintve az 1. páncéloshadosztály teljesen felmorzsolódott. E seregtest és az 1. harckocsiezred budapesti harctevékenységéről alig maradt fent levéltári forrás. Támponatot csupán a tiszti okmánygyűjtők olykor egymásnak ellentmondó anyagai, valamint a harcokban részt vevő páncélostisztek fényképei és évtizedekkel később felvett szóbeli és írásbeli visszaemlékezései jelenthetnek.

KULCSSZAVAK: átállás, 1. honvéd harckocsiezred, harckocsi, honvédelem, kitörés, páncélos

ZOLTÁN BABUCS:

THE PARTICIPATION OF THE 1ST HONVÉD TANK REGIMENT IN THE BATTLES FOR BUDAPEST

ABSTRACT: The 1st Armoured Division based in Esztergom-Tábor – with the combat-ready units of the battalions from Párkányháza, Jászberény and Rétság of the 1st „József nádor” Honvéd Tank Regiment from Esztergom – took part in the battles in Hungary from 13 September 1944, suffering heavy losses. Its strength was reduced to 5,000 men, and its deployable armoured vehicles consisted of only 4-5 medium 40 M and 41 M heavy Turán tanks, a few 38 M Toldi light tanks, and 10 40 M Nimród tank destroyers.

Its units were deployed as infantry or tank-reinforced combat groups from the end of November on Csepel Island and in the areas of Pécel, Maglód and Vecsés. After 25 December 1944, its combat groups fought at Ecsér, Rákosszabab, Rákosszentmihály, and Rákoskeresztúr. By early January 1945, they were already engaged in street fighting in Kőbánya. Their only mobilizable reserves were the so-called Marika section (40 soldiers, 2-3 Nimród tank destroyers) and approximately 100 soldiers gathered from the division headquarters and transported by truck. Late in the evening of 17 January 1945, the remnants of the division retreated across the Chain Bridge to Buda, where they continued to be used in small units under German command until the breakout.

11 February 1945, Lieutenant Endre Temesy, commander of a medium tank platoon in the 1/II Tank Company in Jászberény, led a group of infantry soldiers from the Hungarian Army's armoured forces to the furthest point, where they surrendered on 15 February 1945 in Tinnye. The armoured units

stranded in Buda held out for several more days: one of their platoons ceased resistance on 13 February 1945 at Flórián Square in Óbuda.

During the siege of Budapest, the 1st Armoured Division was essentially wiped out. There are hardly any archival sources available on the combat activities of this army corps and the 1st Tank Regiment in Budapest. The only sources of information are the sometimes-contradictory documents collected by officers, as well as photographs of the armoured officers who took part in the fighting and their oral and written recollections recorded decades later.

KEYWORDS: defection, tank, national defence, breakout, armoured vehicle

A magyar fővárost védő honvéd seregtestek között volt az esztergom-tábori (korábban budapesti) 1. (pót) páncéloshadosztály,¹ amely a magyarországi hadműveletek során komoly veszteségeket szenvedve, jócskán leharcolt állapotban került Budapest térségébe.²

Az 1. páncéloshadosztály még 1944 tavaszán átadta harckocsijainak zömét a Kárpátok előterében küzdő kecskeméti 2. páncéloshadosztály veszteségeinek pótlására, így az esztergomi „József nádor” 1. honvéd harckocsiezred (elvonuló parancsnoka: Baló Zoltán ezredes³) három zászlóalja (1/I. Párkány-Nána, 1/II.

1 A budapesti I. páncéloshadtest alárendeltségébe tartozó hadosztályt 1944 áprilisában egy időre törölték a hadrendből, így a korabeli forrásokban, visszaemlékezésekben az 1. páncéloshadosztály vagy az 1. pót páncéloshadosztály elnevezéssel lehet találkozni.

2 A magyarországi harcokról és Budapest ostromáról bővebben: Gosztonyi 1992, 174–240.; Gosztonyi 1998; Markó 2005; Mihályi 2022; Mujzer 2019, 201–230.; Szabó–Számvéber 2009, 113–182.; Számvéber 1999; Ungváry 2004, 305–429., 485–486.; Ungváry 2005; A tanulmány megírásához nyújtott segítségéért köszönettel tartozom legidősebb fiamnak, Babucs Ádám Kristófnak, a Károli Gáspár Református Egyetem történelem szakos hallgatójának (egyes adatok pontosításáért), dr. Mihályi Balázs ostromkutatónak (a térkép elkészítéséért), valamint dr. Sisa András jegyzőnek (aki az általa fellelt *M. Kir. „József Nádor” 1. honvéd harckocsi ezred tisztikara. 1942. december 6.* címet viselő fényképalbummal gyűjteményemet gyarapította).

3 Az 1. harckocsiezred parancsokai: Baló Zoltán páncélos ezredes (kivonuló – 1944. november 15. áthelyezés), Gyurkovich György páncélos alezredes (1944. november 15. – 1944.

Jászberény, 1/III. Rétság) csupán a Szabolcs-hadrendben előírt harckocsiállomány⁴ töredékével rendelkezett. Így került hadművelleti alkalmazásra a jászberényi 1/II. harckocsizászlóalj két százada, a vitéz Deák János főhadnagy⁵ (hősi halála után Paál Dezső százados⁶) és a Gombos Elemér százados⁷ vezette 1/7. és

december vége), Paál Dezső páncélos százados (1944. december vége – 1945. január 15. átment a szovjetekhez); Baló Zoltán (Budapest, 1899. január 15.) páncélos ezredes. A magyarországi hadműveletekben az 1. harckocsiezred parancsnokaként vett részt 1944. november 15-ig. Ekkor a páncélos és gépkocsizó lövész központi iskola megbízott parancsnokaként szolgált, s 1945. január 31-én elvonult a németországi Bergenbe. A második világháború után Nyugaton maradt. Kitüntetései: Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal (1941), Magyar Érdemrend lovagkeresztje (1940), Ezüst Signum Laudis hadiékítményekkel és a kardokkal (1918), Bronz Signum Laudis hadiékítményekkel és a kardokkal (1917), Bronz Signum Laudis (1930), II. osztályú Tiszti Szolgálati Jel, III. osztályú Tiszti Szolgálati Jel, Károly Csapatkereszt, Sebesültek Érme egy sebesülési sávval, Háborús Emlékérem a kardokkal és sisakkal, Tűzkereszt 1. fokozata, Felvidéki Emlékérem, Erdélyi Emlékérem, német Sasrend Érdemkeresztje a kardokkal (1943), német Vaskereszt II. osztálya (1943). Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL) AKVI 80/1899.; E helyütt jegyezzük meg, hogy a tiszti és altiszti életrajzok a következő adatokat tartalmazzák: születési idő és hely, legmagasabb rendfokozat, 1944. augusztus 26. utáni beosztások, hősi halálra vagy hadifogságra vonatkozó adatok, kitüntetések.

- 4 Az 1943-ban kidolgozott Szabolcs-hadrend szerint egy harckocsizászlóalj 22 db nehéz-, 37 db közepes- és 26 db könnyűharckocsival, 4 páncélgéppágyúval, összesen 89 db páncélossal rendelkezett.
- 5 Deák János vitéz (Kismarton, 1919. július 15.) páncélos főhadnagy. A magyarországi hadszíntérré a jászberényi 1/7. közepesharckocsi-század parancsnokaként vonult el. 1944. szeptember 25-én Kétegyházánál, helység harc során harckocsijának tornyában kilőtték. Katonai tiszteletadással Kétegyházán temették el. Később Szegedre vitték át földi maradványait. Kitüntetései: Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal (1945. február 15., *post mortem*), Tűzkereszt 1. fokozata, Erdélyi Emlékérem. Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Központi Irattár (a továbbiakban: HIM KI) Deák János 14003. számú tiszti okmánygyűjtő (a továbbiakban: sz. ti. ogy.), HIM KI Deák János veszteségi karterja (a továbbiakban: vk.), HL Kitüntetési javaslatok 1944–1945 (a továbbiakban: KJ) 355/a.
- 6 Paál Dezső (Brassó, 1909. február 18.) páncélos százados. A rétsági 1/III. harckocsi zászlóalj 9. nehézharckocsi-századának parancsnokaként vonult el a magyarországi hadszíntérré. 1944. október 20-án az 1/7. közepesharckocsi-század parancsnokságát vette át. Az ostromgyűrűben Gyurkovich György alezredestől átvette az 1. harckocsiezred maradéka feletti parancsnokságot, 1945. január 15-én jelentkezett a szovjet csapatoknál, hadifogságba nem került. Kitüntetései: Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1941), Tűzkereszt 1. fokozata, Felvidéki Emlékérem. HIM KI Paál Dezső 313/438. sz. ti. ogy.
- 7 Gombos Elemér II. (Debrecen, 1915. április 18.) páncélos százados. Egy, a második világháborút követően készült önéletrajza szerint: „[...] 1944. júniustól 1945. január 2-ig (sebesülésemig), mint az 1. harckocsiezred 2. századának parancsnoka részt vettem egyhuzamban az Arad térségében, az Alföldön és Budapest előtértségében lefolyt hadműveletekben. Egy-

1/8. közepesharckocsi-századok vegyes páncélos kötelékeként. Elnevezésük is változó volt, például az 1/8. közepesharckocsi-század 1/II. vagy 2. harckocsiszázadként szerepelt. Az 1/III. harckocsiszázaddal alkották az 1. harckocsiezred parancsnokságának alárendeltségébe tartozó 1/III. harckocsizászlóalj. Az alföldi harcok során érkezett be erősítésként a Barthalos Zoltán alezredes⁸ parancsnoksága alatti 1/I. harckocsizászlóalj, ám ennek erejéről nem maradt feljegyzés.

Az esztergom-tábori páncélos seregetest a magyar 3. hadsereg 1944. szeptember 13-i aradi támadásától kezdve volt részese a magyarországi hadműveleteknek. Ekkor 63 db 41 M. Turán nehézharckocsi, 61 db 40 M. Turán közepesharckocsi,⁹ 77 db 38 M. Toldi könnyűharckocsi,¹⁰ 42 db 40 M. Nimród

ségem általában utóvéd és védelmi harcokban vett részt. Kiskunfélegyházán könnyebben megsebesültem és két ízben kaptam súlyos légnyomást, Kőbányánál pedig súlyos szem- és karsebesüléssel kórházba kerültem. Többet a harcokban nem vettem részt [...] 1945. február 13-án, mint akkor már járóképes sebesült szovjet fogságba estem [...]” A hadifogságból 1947. szeptember 30-án tért haza. Kitüntetései: Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal (1945), Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (felterjesztve, de ügye a háború végéig nem nyert elintézt), Tűzkereszt 1. fokozata egy sebesülési pánttal, Felvidéki Emlékérem, Erdélyi Emlékérem, Délvidéki Emlékérem. HIM KI Gombos Elemér 26394. sz. ti. ogy., HL KJ 354/a.; Valamennyi önéletrajzot, visszaemlékezést mai helyesírás szerint közlünk, feloldva az egyes rövidítéseket.

- 8 Barthalos Zoltán (Komarac, 1899. május 20.) páncélos alezredes. A magyarországi hadszíntéren 1944. október 10-től harcolt mint a párkány-nánai 1/I. harckocsizászlóalj parancsnoka. Budán, 1945. február 11-én átment a szovjetekhez, hadifogságba nem került. Kitüntetései: Ezüst Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1942), Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1941), Bronz Signum Laudis (1940), Tűzkereszt 1. fokozata, Nemzetvédelmi Kereszt, III. osztályú Tiszti Szolgálati Jel, Háborús Emlékérem kardok és sisak nélkül, Felvidéki Emlékérem, Erdélyi Emlékérem, Délvidéki Emlékérem. HL AKVI 114/1899.
- 9 A 40 M. Turán közepesharckocsi harci tömege – vagyis a teljes lőszerjavadalmozással, üzemanyaggal feltöltött, kezelőszemélyzettel együttes súlya – 18,2 tonna, maximális sebessége 47 km/h, páncélvastagsága 13–50 mm volt. Fegyverzete 1 db 40 M 4 cm-es harckocsiágyúból és 2 db 34/40 M. 8 mm-es Gebauer géppuskából állt. A 41 M. Turán nehézharckocsi harci tömege 19,2 tonna, maximális sebessége 45 km/h, páncélvastagsága 13–50 mm volt. Egy db 41 M. rövid csövű 7,5 cm-es harckocsiágyú és 2 db 34/40 M. 8 mm-es Gebauer géppuska alkotta fegyverzetét. A Turán mindkét típusát 5 fős személyzet működtette, s R-5/a rádióval rendelkezett. Bonhardt–Sárhidai–Winkler 1992, 86–87., 88–89.
- 10 A 38 M. Toldi könnyűharckocsi harci tömege 8,5 tonna, maximális sebessége 50 km/h, páncélvastagsága 5–13 mm volt. Fegyverzete 1 db 36 M. 20 mm-es nehézpuskából és 1 db 34/37A M. 8 mm-es Gebauer géppuskából állt, kezelőszemélyzete 3 fő volt. A két változat között csak minimális különbség mutatkozott, a Toldi I (A20) ív- (R-5 rádióval), a Toldi

páncélvadász és légvédelmi gépágyú,¹¹ továbbá 5 db 39 M. Csaba felderítő páncélgépkocsi¹² tartozott a hadosztály alárendeltségébe, ami jóval kevesebb volt az előírtnál, ráadásul 60-70 db páncélos még beérkezőfélben volt.

Az 1/III. harckocsizászlóalj szervezete 1944. szeptember 2-án:¹³

Századok:	Felépítésük:
törzsszázad	1 könnyűharckocsi-szakasz (5 db 38 M. Toldi), 1 árkász-, 1 távbeszélő-, 1 motorkerékpáros felderítoszakasz; valamint 1 műhelyszázad
1/I., 1/II., 1/III. harckocsiszázad	Századonként: 7 db 40 M. Turán közepes-, 5 db 38 M. Toldi könnyűharckocsi, 3 db 40 M. Nimród páncélgépágyú

Az 1. páncéloshadosztály később osztozott a magyar 3. hadsereg sorsában, 1944. október 6-ától állandó visszavonulás volt osztályrészük. Tüzoltó szerepet játszottak a 2. Ukrán Front mindent elszörő támadásával szemben. Ott voltak a szentes–csongrádi tiszai hídfő védelménél, a hónap végén Kiskunfélegyháza és Kecskemét térségében harcoltak.

Budapestre a Kecskemét körüli harcok színteréről az 1. páncéloshadosztálynak már csak zászlóaljtöredékei érkeztek be 1944. november 2-án. Tüzérségét a Garam menti hadműveletekhez csoportosították át, harckocsiállománya is

II (B20) botantennás volt (R-5/a rádióval), s az utóbbi változatba a gyenge német torziós rugók helyett magyar gyártmányokat építettek be. A magyarországi harcok során a 43 M. Toldi III (C40) könnyűharckocsit is alkalmazták, amely szintén 3 fős kezelőszeméllyel bírt, harci tömege 9,45 tonna, maximális sebessége 47 km/h, páncélvastagsága 6–35 mm volt, fegyverzetét 1 db 42 M. 4 cm-es harckocsiágyú és 1 db 34/40A M. 8 mm-es Gebauer géppuska képezte. Bonhardt–Sárhidai–Winkler 1992, 64–67., 70–71.

11 A 6 fős kezelőszeméllyel 40 M. Nimród páncélvadász és légvédelmi gépágyú harci tömege 10,5 tonna, maximális sebessége 50 km/h, páncélvastagsága 6–13 mm, fegyverzete 1 db 36 M. Bofors 4 cm-es légvédelmi gépágyú volt, R-5/a rádióval felszerelve. Bonhardt–Sárhidai–Winkler 1992, 78–79.

12 A 39 M. Csaba felderítő páncélgépkocsi harci tömege 5,95 tonna, maximális sebessége 65 km/h, páncélvastagsága 9–13 mm, fegyverzete 1 db 36 M. 20 mm-es nehézpuska, 1 db 34/37A M. 8 mm-es Gebauer géppuska és 1 db 31 M 8 mm-es Solothurn golyószóró volt, R-4 rádióval felszerelve. Kezelőszeméllyét 4 fő alkotta. Túlélési képességét fokozó különlegessége, hogy két vezetőállással rendelkezett (elől és hátul). Bonhardt–Sárhidai–Winkler 1992, 170–171.

13 Jakus 1994, 30.

alaposan leolvadt, mivel 4-5 db közepes és nehéz Turán harckocsi, pár db Toldi könnyűharckocsi és 10 db Nimród páncélvadász maradt meg az őszi harcok során.¹⁴ A hadosztály élelmezési létszáma ekkor kb. 5000 fő volt, az 1. harckocsiezred és a hadosztály egészségügyi oszlopa Pesthidegkúton, a hadosztályparancsnokság és más részek Rákoscsabára települtek.

A főváros környéki és a pesti hídfő harcaiban

A Csepel-szigeten 1944. november végétől harcoltak az 1. harckocsiezred részei, így Tökölön az 1/7. közepesharckocsi-század¹⁵ (4 db közepes Turán, 1 db Toldi), Horthy-ligeten az 1/6. nehézharckocsi-század¹⁶ (1-2 db közepes Turán, 3 db Toldi, 1-2 db Nimród, valamint 38 M. Botond A vagy 38/42 M. Botond B terepjáró tehergépkocsikon¹⁷ szállított gyalogság), csakúgy, mint az I. hadtest

-
- 14 Ezzel szemben Waczek Frigyes vezérkari százados, az 1. páncéloshadosztály I.a. (hadművelti) osztályának vezetője úgy emlékezett, hogy Rákoscsabán seregtestük páncélos állománya a következőkből állt: 2-3 db Turán, 6-8 db Toldi, 5 db német Pz. III. (valószínűleg M.) közepes- és 1-2 db német Pz. IV. H. közepesharckocsi. Interjú Waczek Frigyes vezérkari századossal (Gyömrő, 1983. augusztus 26.). (Hingyi László gyűjteménye) Özv. Hingyi Lászlóné szívességéből; Hingyi 2018–2020, III. 332.
- 15 Az itteni harcokról Kovács Jenő páncélos honvéd (1942. december 5-i bevonulás), az 1/7. közepesharckocsi-század egyik lövegkezelője számolt be. Visszaemlékezése szerint a Csepel-szigeten egy gyalogzászlóaljat támogattak, s öt harckocsijukból három nagyjavításra szorult, ezért csak az egyik Turán vett részt a tököli és a szigetszentmiklósi helység harcokban. Kovács honvéd 1944. december 7-én súlyosan megsebesült, amikor harckocsijában csőrobbanás következett be, így került hadikórházba. Magnetofonszalagra vett beszélgetés Kovács Jenő páncélos honvéddel (Tab, 1999. május 6.) (Babucs Zoltán gyűjteményében).
- 16 Erről számolt be Bene István (Jászberény, 1919. október 22.) páncélos őrmester. 1944. október 15-től a jászberényi 1/6. nehézharckocsi-század kötelékében vett részt a magyarországi harcokban, előbb Szolnoknál, majd Budapest előterében. Horthy-ligetnél 1944. november 22-én esett szovjet hadifogságba, ahonnan 1948. május 24-én tért haza. Kitüntetései: Tűzkereszt 1. fokozata, Erdélyi Emlékérem. HIM KI Bene István 50466. sz. legénységi (a továbbiakban: legs.) ogy., HIM KI Bene István vk.; Magnetofonszalagra vett beszélgetés Bene István hivatásos páncélos őrmesterrel (Jászberény, 1999. június 5–17.) (Babucs Zoltán gyűjteményében).
- 17 A 38 M. Botond A terepjáró tehergépkocsi 3,95 tonnás, jobbkormányos tehergépkocsi maximális sebessége 60 km/h, hasznos tömege 1,5 tonna volt. A 38/42 M. Botond B terepjáró tehergépkocsi műszaki paraméterei szinte megegyeztek a 38 M. Botond A típusával, de súlya 4 tonna volt, s balkormányos. Bonhardt–Sárhidai–Winkler 1992, 213–214.

karhatalmi zászlóalj, amelynek két hadapród-századában harckocsi nélkül maradt hadapródok és tartalékos tisztek is voltak, mint például Dévényi Sándor¹⁸ és Túróczi M. János¹⁹ – akinek harckocsiját kilőtték – tartalékos zászlósok.

A 1. pánfélshadosztály részei a hajmáskéri „vitéz Barankay József” 1. rohamtüzérosztály támogatásával 1944. december 27-ig folytattak súlyos védelmi harcokat Pécel, Maglód és Vecsés térségében. A seregtest egyetlen mozgósítható tartaléka a Rapcsányi Kálmán hadnagy²⁰-féle Marika-szakasz (mintegy 40 honvéd, 2-3 db Nimród) volt, valamint a hadosztálytörzstől összeszedett, teherautón szállított hozzávetőleg 100 honvéd. A pánfélshadosztály védelmi sávjában Maglód-keletnél igen súlyos harcok zajlottak, védelmi szakaszukat 1944. november 18-án érte két, ezrederejű szovjet támadás, amikor 4 km-es betörést ért el az ellenség.

Az Ecser környéki harcokban 1944. november 18-án a szovjetek kilőtték a jászberényi 1/2. harckocsiszázad egyik Nimród pánfélsvadászát. Ekkor sebesült meg Dorsan Alfonz főhadnagy²¹ és Nimród pánfélsvadászának kocsipá-

18 Dévényi Sándor (Budapest, 1920. május 22.) tartalékos pánfélsvadász. Egy 1945 utáni önéletrajzában olvashatjuk: „1944. [...] szeptember hóban behívtak a csapathoz Jászberénybe. November 22-én kerültem a frontra, Csepel-Újpest-Rákosszentmihály, itt kerültem hadifogságba december 28-án, a debreceni fogolytáborban jelentkeztem az új magyar hadseregbe [...]” HIM KI Dévényi Sándor 53563. sz. ti. ogy.

19 Túróczi M. János (Jánoshida, 1920. április 23.) tartalékos pánfélsvadász. Később írt önéletrajza szerint 1944 novemberében: „[...] csapattestemet, illetve annak visszamaradó különítményét, melyhez én is tartoztam, a Csepel-szigetre vezényelték. Itt vettem részt a harcokban, mindaddig, míg innen a harckocsim kilövése után átdobtak az alagi frontra. Itt légnyomást kaptam és a fiumei O.T.I. [Országos Társadalombiztosító Intézet – BZ] kórházba kerültem ápolás alá. Innen 1945. évi január havában, mikor a[z – BZ] [...] orosz hadsereg ezt a kórházat birtokába vette, útnak indultam haza szüleimhez, Jánoshidára.” HIM KI Túróczi M. János 50119. sz. ti. ogy.

20 Rapcsányi Kálmán, II. (Szeged, 1921. április 5.) pánfélsvadász. A párkány-nánai 1/I. harckocsiszázdlalj szakaszparancsnoként 1944. szeptember 1-jén vezényelték a hadműveleti területre. A budapesti ostromgyűrűben a Marika-szakaszt vezette, a kitörés során az egyik sváb-hegyi villában hősi halált halt. Kitüntetései: Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1945). HIM KI Rapcsányi Kálmán 3942. sz. ti. ogy., HL KJ 523/a.

21 Dorsan Alfonz (Klagenfurt, 1919. április 18.) pánfélsvadász. A magyarországi hadszíntéren az 1/2. harckocsiszázad Nimród szakaszparancsnokaként működött. 1944. október 16-án betegen került az 1. harckocsiezred pótkeretéhez. A Budapest alatti harcokban 1944. november 18-án kilőtték pánfélsvadászát. Rövid ideig a 2. pánfélshadosztálynál szolgált összekötő tisztként. Szovjet hadifogságban 1945. március 28. – 1946. szeptember 1. között

rancsnoka, Kapcsos Tamás hadapród őrmester,²² aki a bal szemét veszítette el, és az 1. páncélososztály egészségügyi oszlopához szállították hátra. Az 1/I. harcokszázad zászlóalj állományából lófő árkosi Veress Jenő főhadnagy²³ páncélos kezelőkből alakított szakaszával 1944. november 20-tól harcolt Ecsér környékén. 1944. decemberének utolsó napjaiban egy vegyes harcokszázaddal a Csepel-szigeten harcolt, majd századának felmorzsolódása után egy újabb gyalogos páncélos század parancsnokaként vetették be, méghozzá Kőbányán, ahol 1945. január 5-én a tüdejébe kapott szilánkot, de a hadifogságot elkerülte. 1944. november 23-án este 7 órakor Ecsér és Garamhegy között sebesült meg Pusztai Lajos továbbszolgáló őrmester az 1/I. harcokszázad zászlóalj állományából. Veszteségi kartonja szerint: „harcocsi támadás utáni egységek rendezése közben aknabecsapódás következtében farán és jobb combján megsebesült. A sérülés súlyos. Ecsér kötöző helyen, s onnan valószínűleg Budapestre szállították.” Pusztai őrmesternek azonban nem volt ilyen szerencséje, mert hátraszállítás közben még aznap este szovjet hadifogságba esett.²⁴ A maglódi harcokban 1944. november 26-án sebesült meg az 1. harcokszázad fegyver- és lőszer-tisztje, Jászi Pál főhadnagy.²⁵

volt. Kitüntetései: Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1941), Tűzkereszt 1. fokozata egy sebesülési pánttal, Felvidéki Emlékérem, Erdélyi Emlékérem, német Vaskereszt II. osztálya (1941). HIM KI Dorsan Alfonz 11717. sz. ti. ogy., HIM KI Dorsan Alfonz vk.

- 22 Kapcsos Tamás (Kispest, 1921. október 28.) páncélos hadapród őrmester. Az 1/2. harcokszázad egyik Nimród kocsi parancsnokjaként szolgált a magyarországi hadszíntéren. 1944. november 18-án Ecsér-délen lőtték ki páncélosát. Súlyosan sebesülten került kórházba. 1944. december 5-én került kórházvonattal Németországba. Amerikai hadifogságban 1945. április 26. – 1945. november 19. között volt. HIM KI Kapcsos Tamás 305/761. sz. ti. ogy., HIM KI Kapcsos Tamás vk.
- 23 Veress Jenő, lófő árkosi (Kolozsvár, 1919. augusztus 25.) páncélos főhadnagy. Az 1/I. harcokszázad zászlóalj 3. közepesharcocsi-század parancsnokaként harcolt a magyarországi hadszíntéren. 1945. január 5-én Kőbányán sebesült meg súlyosan. Hadifogságba nem esett. Kitüntetései: Tűzkereszt 1. fokozata, Erdélyi Emlékérem, Felvidéki Emlékérem. HIM KI Veress Jenő 79272. sz. ti. ogy.
- 24 Pusztai Lajos (Derecske, 1917. október 24.) továbbszolgáló páncélos őrmester. Az 1/I. harcokszázad zászlóalj kötelékében harcolt a magyarországi hadszíntéren. Ecsernél súlyosan sebesült 1944. november 23-án, s ugyanekkor szovjet hadifogságba esett, ahonnan 1945. április 20-án tért haza. HIM KI Pusztai Lajos 72025. sz. legs. ogy., HIM KI Pusztai Lajos vk.
- 25 Jászi Pál (Jászsalsószentgyörgy, 1914. január 13.) páncélos főhadnagy. A jászberényi 1/6. nehézharcocsi-század parancsnokaként 1944. október 2-től (másutt: 18-tól) harcolt az Alföl-

Az 1. harckocsiezred történetéhez érdekes adalékokat szolgáltatott Hollósy Sándor, aki a XIII/1. KISKA-zászlóalj²⁶ állományába tartozó leventeként a XIII. kerületi Véső utca 13. szám alatti MÁVAG javítóüzemben ténykedett. 2004-ben írt visszaemlékezései szerint: „A főváros irányában folytatott harcokban sérült harcjárművek javítása, felújítása, felszerelése, ellátása lett a feladatunk. Én korábban a Turánok »planétáját« szerelőkhöz kerültem, azután amolyan vezetőféleként a raktárakat, benzinkutat, ellátmány ellátást végeztem, kezeltem. A budapesti ostrom végéig ott szolgáltam. Jelen voltam 6 Turán, 4 Toldi és 5 Nimród, 1 db [német Pz. V.] Párduc [nehézharcokcsi – BZ],²⁷ 2 [35 M. – BZ] Ansaldo [kisharcokcsi – BZ]²⁸ javításában, harcba dobásában. Már akkor feltűnő volt számomra, hogy a feljavított Turánokból 1 db teljes harci készülségben volt. Ugyanígy 1 Nimród, amit úgy kezeltek, hogy »javítás alatt áll«. Minden kellő szerelvény és lőszerkészlet a raktárban volt [...] Csak 1944 decemberében tudtam meg, hogy az odavezényelt leventék miért kaptak a harckocsikra kiképzést és fegyvert. Az ellenállás kérésére a két harckocsinak a Váci út sarkára kellett volna harcállásba kerülni, ha a német–magyar sereg – ha Újpest felől jönnek – nagyobb ellenállást fejtene ki. Erre nem került, nem kerülhetett sor, mert a nyilasok a zászlóalj laktanyájára lecsaptak és mindenkit leszereltek,

dön, miközben az 1. harckocsiezred lőszer- és fegyvertisztai beosztását is ellátta. 1944. november 26-án Maglód-nyaraló térségében jobb váll-lövéstől sebesült. Ingolstadtba került kórházi kezelése, ahonnan 1945. április 10-én megpróbált hazajutni. 1945. május 8-án Csehországban esett szovjet hadifogságba, ahonnan 1946. szeptember 1-jén tért haza. Kitüntetései: Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal (1945. január 16.), Erdélyi Emlékérem. HIM KI Jászi Pál Jászi Pál 34054. sz. ti. ogy. HIM KI Jászi Pál vk. HL KJ 381/a.

- 26 KISKA = Kisegítő Karhatalom. Jogelődje az 1944. szeptember 25-én szervezett Nemzetőrség volt, amely kisegítő karhatalmi fegyveres testületként működött, tagjai leventekorú fiatalok voltak. 1944. december 3-án Kisegítő Karhatalommá alakították át, de szervezése csak Budapesten történt, ahol kerületenként alakítottak 1–1 zászlóaljat, s állományának egy része fegyveres ellenállóként tevékenykedett. 1945. január 6-án feloszlatták, egy része a Hungarista Légióba került. Lexikon 1997, 338.
- 27 A német gyártmányú Pz. V. (Panther) Párduc nehézharcokcsi harci tömege 44,8 tonna, maximális sebessége 55 km/h, páncélvastagsága 30–110 mm, fegyverzete 1 db KwK 7,5 cm-es harcokcsiágyú, 2 db MG–34 7,92 mm-es géppuska és 1 db légvédelmi géppuska volt, Fu 5 rádióval. Kezelőszemélyzete 5 főből állt. Bonhardt–Sárhidai–Winkler 1992, 136–137.
- 28 A 35 M. Ansaldo kisharcokcsi harci tömege 3,2 tonna, maximális sebessége 42 km/h, páncélvastagsága 6–13,5 mm, fegyverzete 2 db 34/A M. 8 mm-es géppuska volt, kezelőszemélyzete 2 főből állt. Bonhardt–Sárhidai–Winkler 1992, 54–55.

elzártak. Maga Gidófalvy [Lajos tartalékos főhadnagy – BZ] parancsnok is egy belvárosi tűzharcban vesztette életét²⁹ [...] A harckészültségben lévő eszközök az oroszok kezébe kerültek, sem bevetésükre, sem megsemmisítésükre parancsunk nem volt [...] Én egy Turánnal vittem, hoztam minden héten az üzem járandóságait a nagy MÁVAG mellől, a Golgota úti raktárakból. Volt a javító bázis birtokában egy (40/43 M.) Zrínyi [rohamtarack – BZ],³⁰ ezzel voltunk és adtunk készültséget, ha valahonnan sérült harcjárművet kellett bevontatnunk. Ott voltam, amikor a vecsési temető mellett egy századnyi magyar harckocsit a németek felmorzsoltak (104 főből 1 személy maradt életben!), Zrínyinkkel hazavontattunk egy közepes Turánt, amelynek a tornya lett szétlőve [...] Ők a XIV/2. KISKA-zászlóalj erejét kívánták növelni az átállással [...] »megpattan-ni« a frontszakaszról. A németek észrevették a mozgást, és felmorzsolták a századot. Sok megrázó élményem volt a tankjavítás szolgálatom alatt. Borzasztó és nagyon megrázó volt, amikor egy Nimródot hoztak be a műhelybe. Azt nem tudtuk, miként került tehetetlen helyzetbe, mert nem maradt a személyzetből senki élve. Nyilván nagy harcban lehetett a szerencsétlen, mert az egész kocsi tele volt töltényhüvellyel [...] Egyik segítőkkel szedtünk ki mindent, ami »jött«, hát egy egész férfikar is maradt. Három nap után a Nimródért jött egy szakaszvezető, akinek bevetési helye már Rákospalota volt. A katona segítségemet kérte a lőszer és egyéb szereléshez. A volt személyzet minden ruháját nekem adta, amiket én szétosztottam az utcabeli rongyosoknak. Egy darabig őriztem a fellelt holmikat, kitüntetések, egyebeket, azután az oroszok elzavartak mindenkit az üzemből, így a munkát a kőbányai ún. nagy MÁVAG-ban folytattuk, az üzemben szovjet harcjárműveket javítottak [...]»³¹

29 Gidófalvy Lajos, gidófalvi (Bögöz, 1901. január 1.) tartalékos főhadnagy, a XIII/1. KISKA-zászlóalj parancsnoka, aki tevőlegesen vett részt a nemzeti ellenállásban. az Erzsébet híd felrobbantását akarta megakadályozni 1945. január 18-án, akkor tűnt el nyomtalanul. 1945. február 15-i vélelmezett dátummal nyilvánították holttá. 1948-ban posztumusz őrnaggyá, 1991-ben ezredessé léptették elő. Ungváry 2005, 137.

30 A 40/43 M. Zrínyi rohamtarack harci tömege 21,6 tonna, maximális sebessége 43 km/h, páncélvastagsága 13–75 mm, fegyverzete 1 db 40/43 M. 10,5 cm-es tarack volt. Az R 5/a rádióval felszerelt páncélos kezelőszemélyzete 4 főből állt. Bonhardt–Sárhidai–Winkler 1992, 96–97.

31 Hollósy Sándor levele Babucs Zoltánhoz (Verese gyház, 2004. január 25.) (Babucs Zoltán gyűjteményében)

Az 1. páncélosadosztály parancsnoksága 1944. december 16-án a németek felé 1-1 db nehéz és közepes Turán harckocsit, 3 db Toldi könnyűharckocsit, 5 db Nimród páncélvadászt és pár darab Csaba páncélgépkocsit jelentett bevethető állapotúnak, míg kombattáns létszáma hozzávetőlegesen két zászlóalj volt. A védők szívós ellenállása több ízben is visszavetette a támadó szovjet és román erőket. Így járt a szovjet 18. gárda-lövészhadtest is 1944. december 25-én, mivel Ecser körzetében, az Aranyhegy délnyugati előterében az 1. páncélosadosztály zászlóalj erőben, 5 db harckocsival támogatva sorozatos ellenlökéseket hajtott végre. A főváros előterében vívott harcok során, 1944. december 26-án Vecsésnél esett el az 1/III. harckocsizászlóalj zászlóaljsegédtisztje, Domonkos György százados.³² A szakaszparancsnokok közül többen is megsebesültek, mások mellett Balogh Imre,³³ Csongrády Miklós³⁴ és Korompai Vilmos³⁵ hadnagyok.

1944. december 27-én este a Rákoscsabától délre küzdő 1. páncélosadosztály levált az ellenségről, s gyalogos harccsoportokká szervezett részei Rákosz-

32 Domonkos György (Budapest, 1911. augusztus 25.) páncélos százados. Az 1/III. harckocsizászlóalj zászlóaljsegédtisztjeként ténykedett a magyarországi harcokban 1944. szeptember 1-jétől. 1944. december 26-án elvérzés következtében halt hősi halált Vecsésnél. Kítüntetései: Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal (1945), Ezüst Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1943. július 24.), Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1942. december 7.). HIM KI Domonkos György 11647. sz. ti. ogy., HL KJ 354/a.

33 Balogh Imre (Szalatnya, 1920. július 31.) páncélos hadnagy. Az 1/III. harckocsizászlóalj páncélgéppályás századának szakaszparancsnokaként 1944. szeptember 12-től volt a magyarországi hadszíntéren. 1945. január 6-án Kispesten májlvés érte, 1945. január 16. – 1945. március 10. között volt szovjet hadifogságban. Kítüntetései: Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1945. február 12.). HIM KI Balogh Imre 9934. sz. ti. ogy., HL KJ 354/a.

34 Csongrády Miklós (Budapest, 1923. január 21.) páncélos hadnagy. Az 1/III. harckocsizászlóalj szakaszparancsnokaként 1944. szeptember 1-jétől vett részt a magyarországi harcokban. A rákoskeresztúr-kőbányai harcokban 1944. december 26-tól vett részt. 1945. január 4-én sebesülten esett szovjet hadifogságba, ahonnan 1945. február 19-én tért haza. Kítüntetései: Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1945. február 12.). HIM KI Csongrády Miklós 12995. sz. ti. ogy., HL KJ 354/a.

35 Korompay (másutt: Korompai) Vilmos (Kaposvár, 1922. november 1.) páncélos hadnagy. Egy 1949-ben írott önéletrajza szerint: „1944. szeptember [13-tól – BZ]–1945. február 10-ig az 1. páncélosadosztállyal a dél-erdélyi, majd a magyarországi /Duna–Tisza közti, Tiszántúli/ harcokban vettem részt, 1944. december 26-án megsebesültem Ecsernél és ezután kórházban voltam 1945. február 10-ig. Február 10-én fogságba estem Budán a sziklaközpontban létesített ideiglenes vöröskeresztes kórházban.” Kítüntetései: Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1945. február 12.). HIM KI Korompai Vilmos 55431. sz. ti. ogy., HL KJ 354/a.

szentmihályon, Rákoskeresztúron és a Csepel-szigeten, Lakihegy és Királyerdő között harcoltak. 1945 januárjának első napjaiban a páncélosok harccsoportjai már Kőbánya területén vívtak harcot háztól-házig. 1945. január 12-én az 1. páncélosadosztály egyik harccsoportja Pesten az Üllői út mentén indított ellenlökést, melynek eredményeként az Orczy térről egészen a Népliget nyugati széléig jutottak előre, és visszafoglalták a tisztviselőtelep nagy részét. Két nappal később a Ferencvárosi pályaudvar területéről harckocsikkal támogatott szovjet gyalogság bekerítette a hadosztályhoz tartozó 1. gépkocsizó lövészezred harcoló zömét. Különösen heves harcok dúltak a Mester utca–Üllői út–József körút térségében, amely Pest védelmének dél-délkeleti szakasza volt.

Füzesséry György főhadnagy³⁶ az 1/III. harckocsizászlóalj törzsszázadának parancsnokaként vett részt a főváros védelmében. 1945. január 2-án helyezték a 8. „Florian Geyer” SS-lovashadosztály alárendeltségébe, s azonnal bevetésre kerültek. Erre így emlékezett vissza:

„A harcok során sok nézeteltérésem támadt a németekkel, mivel a hozánk került szovjet katonákat és tiszteket, kik az én foglyaik voltak, nem adtam át nekik – mivel ki akarták őket végezni –, hanem eredeti hadosztályparancsnokságomhoz hátra kísértettem. Az egyik szovjet százados pedig, ki sebesült volt a kőbányai »Hangya« pincéjébe rejtettem el, orvost hívtam, ki bekötözte és rejtette tovább, úgy, hogy az illető két napra rá a bevonuló csapattestéhez visszakerült. Az esetről a szovjet csapatok bevonulása után jegyzőkönyvet vettek fel. Január 4-én helyzetünk már igen rosszra fordult, katonáimat és tisztjeimet a németek tettleg bántalmazták és szidalmazták gyávaságuk miatt. Egy ilyen esetenél, mikor egyik beosztott tisztemet szidalmazta pisztolyával hadonászva egy fiatal német százados, a legpiszkosabb hangnemet használva vele szemben és agyon akarta löni, mivel az illető nem volt hajlandó támadni egy olyan magas-

36 Füzesséry György (Jászberény, 1920. június 28.) páncélos főhadnagy. Az 1/III. harckocsizászlóalj törzsszázadának parancsnoka szolgált 1944. augusztus 7-től. 1945. január 4-én Kőbányán súlyosan megsebesült, hadifogságba nem esett. Kiténtetése: Felvidéki Emlékezem. HIM KI Füzesséry György 21243. sz. ti. ogy.

latra, melyről a németeket már két alkalommal, súlyos véráldozatokkal visszaverték. Ekkor a német tiszthez mentem és mivel igen fel voltam indulva, hogy az én katonáimat sértegeti, mellbe vágtam, majd nyakát átfogva, dulakodni kezdtem vele. Erre a mögöttem álló SS katonái rám lőttek, de szerencsére csak combomat lőtték keresztül. Katonáim ezt látva, a németekkel szembeszálltak és szabályos harc fejlődött ki. Az illető századost agyonlőtték. [...] Századomat ezután szétoszlattam és nagyrészüknek sikerült bevárni a szovjet csapatokat. Mivel engem a németek kerestek, embereim a svéd követség szociális osztályára vittek.”³⁷

Iván Béla karpaszományos őrmester³⁸ is Kőbányán adta meg magát. Előbb Csepelen került bevetésre szakaszával. Egy háború utáni visszaemlékezése szerint

„[...] harckocsijaink már nem voltak. Én egy szakasszal Kőbányán lettem bevetve, de miután két napig sem ételmet, sem töltényeket nem kaptunk, legényeimmel együtt a Bihari úton lementünk egy ház óvóhelyére és ott vártuk be az oroszok érkezését [...] a fogságba esés időpontja 1945. január 5. volt.”³⁹

Többen a fővárosi védelmi harcokban haltak hősi halált, mint például az 1/I. harckocsizászlóalj állományából Falcione Kálmán főhadnagy, szakaszparancsnok.⁴⁰ Ekkor már többen a megadást választották, mint például Korcsok Pál

37 HIM KI Füzeséry György 21242. sz. ti. ogy.

38 Iván Béla (Budapest, 1919. augusztus 23.) páncélos karpaszományos őrmester. Az 1/3. harckocsiszázad rajparancsnokaként szolgált a magyarországi hadszíntéren. 1944. november 23-án Maglód-nyaralónál megbetegedett, hörghuruttal került a budapesti 11. számú helyőrségi kórházba. Mint gyalogos szakaszparancsnok, Kőbányán esett szovjet hadifogságba 1945. január 5-én, ahonnan 1945. november 5-én tért haza. HIM KI Dr. Iván Béla 410/2089. sz. legs. ogy.; HIM KI Iván Béla vk.; Feljegyzett beszélgetés Dr. Iván Béla páncélos karpaszományos őrmesterrel (Budapest, 2006. január 6.). (Babucs Zoltán gyűjteményében)

39 Dr. Iván Béla levele Babucs Zoltánhoz (Budapest, 2002. szeptember 21.). (Babucs Zoltán gyűjteményében)

40 Falcione Kálmán (1920. május 10., Szeged) páncélos főhadnagy. Az 1/I. harckocsizászlóalj szakaszparancsnokaként 1944. szeptember 2-től volt a magyarországi hadszíntéren. 1944. szeptember 14-én (másutt: 18-án) Szabadhelyen megsebesült. Budapest védelmében 1945.

törzsőrmester,⁴¹ az 1/I. harckocsizászlóalj fegyvermestere, aki 1945. január 14-én ment át a szovjet oldalra.

Buda védelmében

Az 1. páncélos hadosztály maradványai – a hadosztálytörzs, kisebb lövész és páncélos egységek, vonatalakulat-töredékek – 1945. január 17-én a késő esti órákban a Lánchídon vergődtek át Budára. Ezt követően az 1/III. harckocsiszázad a kitörésig a Lánchíd és az Erzsébet híd között volt védelemben, a hadosztály és az ezred részeit továbbra is kisebb kötelékekben, német alárendeltségben alkalmazták.

Azon páncélosok, akik belátták a további ellenállás kilátástalanságát, igyekeztek kivonni magukat a harcokból. Így tett 1945. február 8-án Rózsás Sándor őrmester,⁴² a párkány-nánai törzsszázad szolgálatvezetője, aki embereivel választotta a fogságba esést. Vitéz Nagy János törzsőrmester,⁴³ amikor 1945. február 10-én az 1. harckocsiezred műhelyszázada parancsot kapott, hogy a Kis-Gellért-hegyről az Attila úti Bethlen-udvarba vonuljon vissza, nem tartott velük, hanem bevárta a szovjet csapatokat.

január folyamán esett el. Kitüntetései: Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1945. február 12.). HIM KI Falcione Kálmán 17039. sz. ti. ogy., HL KJ 354/a.

- 41 Korcok Pál (Újkígyós, 1915. június 20.) páncélos törzsőrmester. 1944. szeptember 1-jén vezényelték Jászberényből az 1/I. harckocsizászlóalj törzséhez, ahol fegyvermesterként szolgált. 1945. január 14-én átment a szovjet csapatokhoz. Hadifogságba nem került. Kitüntetései: III. osztályú Legénységi Szolgálati Jel, Felvidéki Emlékérem, Erdélyi Emlékérem, Délvidéki Emlékérem. HIM KI Korcok Pál 20978. sz. ti. ogy.
- 42 Rózsás Sándor (Braunard /USA/, 1914. október 18., Kis Julianna) páncélos őrmester. Az 1/I. harckocsizászlóalj törzsszázadának szolgálatvezetőjeként küzdött a magyarországi hadszíntéren 1944. szeptember 7-től. Budán, 1945. február 8-án esett szovjet fogságba. A szovjetek átadták a csehszlovákoknak, s 1946. március 18-án hazaszökött. Kitüntetései: Magyar Bronz Vitézségi Érem (1941. szeptember 10.), Tűzkereszt 1. fokozata egy sebesülési pánttal, Felvidéki Emlékérem, Erdélyi Emlékérem, Délvidéki Emlékérem, német Vaskereszt II. osztálya. HIM KI Rózsás Sándor 27656. sz. thts. (tiszthelyettesi) ogy.
- 43 Nagy János, vitéz (Gyula, 1914. július 21., Nagy Rozália), páncélos törzsőrmester. A 1/II. harckocsizászlóaljtól vezényelték 1944. december 30-án az 1. harckocsiezred műhelyszázadához szolgálatvezetőnek. Budán, 1945. február 10-én esett szovjet fogságba, ahonnan 1947. december 3-án tért haza. Kitüntetései: II. osztályú Legénységi Szolgálati Jel, Felvidéki Emlékérem, Erdélyi Emlékérem. HIM KI Nagy János 65721.sz.ti.ogy.

Mások a fogságba esés helyett inkább a korábbi szövetséges elleni harcot vállalták. Gyurkovich György alezredes,⁴⁴ az 1/III. harckocsizászlóalj parancsnoka is hasonlóképpen döntött. Ekkor ment át a szovjet oldalra Zalay János főhadnagy,⁴⁵ az 1. harckocsiezred vonatának parancsnoka és Butyka Géza hadnagy,⁴⁶ a rétságiak távbeszélő szakaszparancsnoka.

- 44 Gyurkovich György (Nádasdladány, 1900. április 16.) pánccélos alezredes. A rétsági 1/III. harckocsizászlóalj parancsnokaként került a magyarországi hadszínterre, majd az ezredparancsnok távollétében ideiglenes ezredparancsnokként ténykedett az 1. harckocsiezrednél. 1944. október 16-án beteget jelentett, 1944. december végén pedig kivonta magát a további harcok alól. 1945. február 7-én Budán átment a szovjet csapatokhoz. Szovjet hadifogságban 1945. február 8. – 1945. március 20. között volt. Kitüntetései: Magyar Érdemrend tisztikeresztje (1944), Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal (1944), Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1944), Kormányzói Dicsérő Elismerés (1939), III. osztályú Tiszti Szolgálati Jel, Nemzetvédelmi Kereszt, Tűzkereszt 1. fokozata, Háborús Emlékérem a kardok és sisak nélkül, Felvidéki Emlékérem, Erdélyi Emlékérem, Délvidéki Emlékérem, Osztrák Háborús Emlékérem, Bolgár Háborús Emlékérem. HIM KI Gyurkovich György 28086. sz. ti. ogy., HL KJ 355/a.; Bene–Szabó 2006, 113.
- 45 Zalay János (Debrecen, 1918. szeptember 24.) pánccélos főhadnagy. A magyarországi hadszíntéren az 1. harckocsiezred törzsszázadának és vonatának parancsnokaként ténykedett. 1944. december 17–27. között vett részt a Maglód környéki harcokban, két gyalogos pánccélos század élén. 1945. február elején átment a szovjetekhez, hadifogságban 1945. március 1–20. között volt. Kitüntetései: Tűzkereszt 1. fokozata, Délvidéki Emlékérem. A második világháború után írt egyik önéletrajza szerint: „1944. karácsonyan kb. 5 napig a Maglód-i harcokban kb. 2 század erejű magyar egységnek voltam a parancsnoka. A budapesti harcokban már nem vettem részt, az ezredvonatnál tartózkodtam, mint vonatparancsnok. 1945. februárjában a Vörös Hadsereg felszabadította egységemet is, embereimmel együtt a németek ellen harcoló [vitéz – BZ] Variházy [Oszkár alezredes – BZ]-féle önkéntes magyar ezredbe kerültem. Itt századparancsnok lettem, századom kisebb részei ténylegesen részt vettek Budának [...] megtisztításában.” HIM KI Zalay János 78221. sz. ti. ogy.; Sárközi 1995, 122–123.
- 46 Butyka Géza (Apc, 1921. január 15.) pánccélos hadnagy. A magyarországi hadszíntéren az 1/III. harckocsizászlóalj törzsszázadának távbeszélő tisztjeként szolgált. 1945 januárjának elején kivonta magát a további harcok alól. Hadifogságba nem került. A második világháború után írt önéletrajza szerint: „Századparancsnokom Füzeséri [sic! – BZ] György főhadnagy volt [...] Dunaföldvárról Budapestre kerültünk. Egyik helyről a másikra tologattak bennünket. 1945. januárban szakaszommal elszakadtam a csapattól. Február elején [6-án – BZ] civilbe öltöztem és jelentkeztem a németek elleni harcra. Jelentkezésem után a szovjet hadsereg oldalán harcoló 1. önkéntes magyar ezred (Variházi [sic! – BZ]-csoport) kötelékében, mint 4. század parancsnok-helyettes nyertem beosztást.” HIM KI Butyka Géza 319/2478. sz. ti. ogy.; Sárközi 1995, 23–24.

A kitörők között

1945. február 11-én a páncélosok válaszüti elé érkeztek: vállalják az értelmetlennek tűnő harcot a romba dőlt fővárosban, avagy megadják magukat a bosszúszomjas győzteseknek. Sokan a fogságba esés mellett döntöttek, ahogy Barthalos Zoltán alezredes,⁴⁷ az I/I. harckocsizászlóalj parancsnoka is. A jászberényi Isaszegi István törzsőrmester⁴⁸ hasonló módon járt el, amikor szakaszával a kitörés másnapján a kora délutáni órákban megadta magát Budán, a Horvát utcában.

Azok, akik kitörték a Várból, szó szerint a földi poklot élték át! Vajda Alajos hadbiztos őrnagy,⁴⁹ az 1. páncéloshadosztály vezető hadbiztosa az alábbiakat vetette papírra a kitörés megindulásáról:

47 HL AKVI 114/1899.

48 Isaszegi István (Jászberény, 1904. augusztus 25.) páncélos főtörzsőrmester. A 1/7. vegyes harckocsiszázad szolgálatvezetőjeként, később ideiglenes jellel harckocsi raj- és szakaszparancsnokként szolgált a magyarországi hadszíntéren. 1944. szeptember 25. – november 16. között az 1. páncéloshadosztály szállítójárműves századának szolgálatvezetőjeként ténykedett, majd egy gyalogos páncélosszakasz parancsnokhelyettese. Budán esett szovjet hadifogságba 1945. február 12-én, ahonnan 1947. július 28-án tért haza. Kitüntetései: Magyar Nagy Ezüst Vitézségi Érem (1944 vége), Magyar Bronz Érdemérem (1940. november 19.), Felvidéki Emlékérem, Erdélyi Emlékérem, Bolgár Koronás Ezüstérem (1938. november 18.). Egy 1945 után keletkezett önéletrajzában olvashatjuk: „[1944. – BZ] november 3-án az 1. harckocsiezred Pesthidegkútra lett hátra vonva, hol összegyűjtve a még megmaradt embereit és harci eszközeit. Innét időnként harckocsik nélkül gyalogosokat állítottak össze, melyeket Ecsér és Maglód területén alkalmaztak védekező harcokra. Egy ilyen szakaszba [pontosabban: a Rapcsányi Kálmán hadnagy-féle Marika-szakaszba – BZ] én is voltam beosztva. 1944. november 16-tól december 16-ig mint rajparancsnok majd szakaszparancsnok-helyettes. December 16 után ismét leváltottak és bevonultam Pesthidegkútra. Itt a pihenő csoporthoz osztottak be. 1944. december 24-én 18 h-kor parancsot kaptam, hogy az ezredtörzsnél pihenőben lévő embereket gyűjtsem össze és gyalogmenetben induljak el Komáromba. Azonban nem sikerült Komáromba eljutni, mert mikor Pilisvörösvárra érkeztünk jött a parancs, hogy vissza Budára, mert az oroszok Piliscsabánál elvágták az utat. Így az ezredparancsnokság visszajött Budára, majd Budáról Pestre, Pestről Csepelre. Csepelről ismét Pestre [...] orosz fogságba kerültem 1945. évi február 12-én 15 h-kor a Horvát utcában. Először egymagam mentem át az oroszokhoz, majd azok visszaengedtek, az embereket [...] összeszedtem és teljes felszereléssel mentem át velük az oroszokhoz.” HIM KI Isaszegi István 33465. sz. ti. ogy.

49 Vajda (Wotsch) Alajos (Tatrag, 1903. szeptember 30.) hadbiztos őrnagy. 1944 szeptemberétől az 1. páncéloshadosztály vezető hadbiztosaként vett részt a magyarországi harcokban. A kitöréskor Budán esett szovjet hadifogságba, ahonnan 1948. július 12-én tért haza. Kitün-

„Pontosan 20h-kor az ostromló szovjet csapatok minden képzelet felülmúló pergőtűzzel árasztották el a Várat és a kitörési útvonalat képező utcákat. Bombák, gránátok, Sztálin-orgonáknak nevezett sorozatvetők lövedékei, a különböző méretű aknák zúdultak az utcákon összezsúfolódott embertömegek közé. Ez pillanatnyi megtorpanást okozott, de visszafordulni már senkinek sem lehetett, a tömeg sodorta magával kérérlhetetlenül [...] Rövid idő alatt gépkocsironcsok, kifordult belű, szörnyű hullák, emberi csonkok, ahogy a gránát vagy az akna szétszaggatta az emberi testeket. A hullákat és a súlyos sebesülteket nem húzta félre senki. A tömeg taposta őket, a járművek átgázoltak rajtuk. Vér-vér mindenfelé, ordítás. Pattogó német vezényszavak. Káromkodások. Éjszaka volt, de a folytonos robbanásoktól jól lehetett látni [...] Aki járóképtelenné sebesült, azt az előrenyomulók halálra gázolták [...] szörnyű a pusztulás [...] Nem hiszem, hogy volna olyan írói toll, amelyik a maga valóságában tudná érzékeltetni azt a borzalmat, szörnyűséget, ami ott az ember szeme elé tárult! Az a kép, amit ott láttam, életem végéig kísérni fog, azt elfelejteni nem lehet soha!”⁵⁰

A kitörésben egyes visszaemlékezések szerint 2-3 magyar harckocsi is részt vett, de a szovjetek szinte azonnal kilőtték azokat. A második hullámba sorolt német 13. páncélosadosztály jobbszárnyán vett részt a kitörési kísérletben az 1. páncélosadosztály.⁵¹ Az elkövetkezendő órákban elesett a hadosztály parancsnoka, Vértesy János ezredes,⁵² a harckocsiezred 1. ezredsegédtisztje, Major Valér

tetései: Bronz Signum Laudis hadiszalagon, Bronz Signum Laudis, Nemzetvédelmi Kereszt, Háborús Emlékérem kardok és sisak nélkül, III. osztályú Tiszti Szolgálati Jel, Erdélyi Emlékérem. Sőregi 2014, 274–275.

50 Stark 1991, 94–96.

51 Interjú Waczek Frigyes vezérkari századossal (Gyömrő, 1983. augusztus 26.). (Hingyi László gyűjteménye) Özv. Hingyi Lászlóné szívességéből; Hingyi 2018–2020, III. 330.

52 Vértesy (Wagner) János (Szentágota, 1888. május 18.) páncélos ezredes. Az 1. páncélosadosztály utolsó parancsnoka. 1945. február 11-én esett szovjet hadifogságba Budán, másnap szovjet katonák egy svábhegyi villa udvarán agyonlőtték. Kitüntetései: Ezüst Signum Laudis hadiékítményekkel és a kardokkal, Bronz Signum Laudis, Háborús Emlékérem a kardokkal és sisakkal, I. osztályú Tiszti Szolgálati Jel (1943. október), II. osztályú Tiszti Szolgálati Jel, Katonai Jubileumi Kereszt (1908), Német Sas Rend I. fokozata a kardokkal (1943. május). Szabó Péter: Magyar honvédalakulatok Budapest védelmében. In: Markó 2005, 84.

százados,⁵³ Hernády Miklós⁵⁴ és Rapcsányi Kálmán hadnagyok, s még számtalan harckocsizó. Évtizedekkel később Rapcsányi Kálmán hadnagy hősi halálának körülményeiről nemes dunaszentgyörgyi Waczek Frigyes vezérkari százados,⁵⁵ az 1. páncéloshadosztály I.a. (hadműveleti) osztályának vezetője számolt be: „A kitöréskor a géppisztolyosszakasz parancsnoka Rapcsányi Kálmán volt és vele ment Barabás [Béla – BZ] százados.⁵⁶ A kitörés zűrzavarában ketten elkeveredtek a szakasztól és a Sváb-hegy oldalában egy villába jutottak, amelyet az SS-ek védtek és a leeresztett redőnynyílások résein át lövöldöztek kifelé az oroszokra, őket az SS-ek beengedték a házba. Ott már kb. 30 sebesült SS feküdt a padlón, vagy térdelve lövöldözött kifelé.

Miután az SS-ek a tüzelést beszüntették, egy orosz géppisztolyoscsoport lépett a házba és szobáról szobára lelőtte az ott fekvő és meghúzódó még élő, de sebesült SS-eket.

-
- 53 Major Valér (Kaposvár, 1913. szeptember 29.) páncélos százados. 1944. szeptember 11-től az 1. harckocsiezred ezred 1. segédtisztje. Budapest védelme során – bajtársi emlékezet szerint – 1945. február 12-én elesett. Kitüntetései: Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1945. január), Felvidéki Emlékérem, Erdélyi Emlékérem. HIM KI Major Valér 59902. sz. ti. ogy., HL KJ 354/a.
- 54 Hernády Miklós (Zalaegerszeg, 1922. szeptember 22.) páncélos hadnagy. A jászberényi I/II. harckocsizászlóalj 7. közepesharckocsi-századánál szolgált alantos – azaz század- vagy ütegparancsnokként alacsonyabb beosztású – tisztként, majd az ostromgyűrűben beosztották az I. hadtest karhatalmi zászlóaljhoz. Hősi halált halt a kitörés során, 1945. február 12-én. Kitüntetései: Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1945. február 28.). HIM KI Hernády Miklós 41937. sz. ti. ogy., HL KJ 476/a.
- 55 Waczek Frigyes, dunaszentgyörgyi (Budapest, 1915. június 23.) vezérkari százados. A Hadia-kadémia 1944. október 15-i berekesztését követően vezérkari beosztású tisztként került 1944. október 28-án az 1. páncéloshadosztály parancsnokságára, ahol az I.a. (hadműveleti) osztály vezetését vette át. Budapest ostromának idején több ízben helyettesítette vezérkari főnökét, ill. hadosztályparancsnokát. A kitörést követően, 1945. február 14-én a Detrekő utca 5. szám alatt esett szovjet hadifogságba, ahonnan 1948. május 17-én tért haza. Kitüntetései: Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal (1944. szeptember 14.), Tűzkereszt 1. fokozata, Felvidéki Emlékérem, Erdélyi Emlékérem, Délvidéki Emlékérem. Bene–Szabó 2023, I. 382.
- 56 Barabás Béla, lófő bétai (Szeged, 1915. december 2.) páncélos százados. 1944. szeptember 20-tól az 1. harckocsiezred egyik századparancsnokaként és ezred 2. segédtisztként vett részt a magyarországi hadműveletekben. 1944. december havában könnyebben megsebesült. Más adatok szerint az 1. páncéloshadosztály I.a. (hadműveleti) osztályán szolgált vezérkari beosztású tisztként. Budán, 1945. február 12-én esett szovjet hadifogságba, ahonnan 1947. október 1-jén tért haza. Kitüntetései: Tűzkereszt 1. fokozata két sebesülési pánttal, Délvidéki Emlékérem. HIM KI Barabás Béla 305/3426. sz. ti. ogy.

Ezt Rapcsányi észre véve közölte »Százados úr ezek bennünket is lelőnek, meneküljünk ki!« (ők az utolsó szobában voltak) erre Rapcsányi géppisztolyával a folyosón lévő oroszokat lelőtte, ezek ordítottak és segítségért kiáltottak.

Rapcsányi ezután kiugrott az ajtón és balra a kertbe elfutott, de a kívül lévő oroszok őt célba véve géppisztollyal, utána eredtek és lelőtték. Ezalatt Barabás is kiugrott, de jobbra futott a kerten át, így őt nem vették észre és megmenekült. Később Barabás a fenti esetet elmesélte neki, de hivatalosan sohase vallotta be, hogy a kitörésben részt vett, sőt az új hadseregben ő szervezte a páncélos csapatok kiképzését.⁵⁷

Sónyi Hugó százados⁵⁸, az I/III. harcokocsiszázad parancsnoka a II. kerületi Darányi Ignác utca 20. szám alatt kapott halálos sebesülést. Egyik bajtársa számolt be erről:

„[...] 20 órakor parancsot kaptunk a kitörésre. Rendkívül erős zárótűz ellenére sikerült a Mechwart teret elérnünk. [...]. Váratlanul erős géppuskatűzet kaptunk. Mikor a tankok is tüzelni kezdtek, beláttam, hogy itt át nem törünk. Odaszóltam a tőlem nem messze fekvő Sónyinak, hogy hátramegyek a fiúkért. Választ nem kaptam. Hozzá kúsztam. Eszméletlen volt és több sebből vérzett. [...] nagy keservesen bevonszoltuk a legközelebbi kapu alá. [...] Néhány katonáját hátrahagytam vele, átvettem a parancsnokságot és folytattuk a kitörést. Mikor 30 hónap hadifogság után hazakerültem, felkerestem a házat. A házmester emlékezett a szitává lőtt tisztre, aki a pincében halt meg.”⁵⁹

57 Interjú Waczek Frigyes vezérkari századossal (Gyömrő, 1983. augusztus 14.). (Hingyi László gyűjteménye) Özv. Hingyi Lászlóné szívességéből.

58 Sónyi Hugó II. (Rákospalota, 1912. május 21.) páncélos százados. 1944. szeptember 1-jén a rétsági I/III. harcokocsiszázadnál állományából nyert beosztást az I/III. harcokocsiszázadba mint századparancsnok. A kitörés során halt hősi halált. Kitüntetései: Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal (1944), Kormányzói Dicséret Elismerés (1942), Felvidéki Emlékérem, Erdélyi Emlékérem, Délvidéki Emlékérem. HIM KI Sónyi Hugó 40434. sz. ti. ogy.; HL KJ 355/a.

59 Litteráti-Lótz 2001, 507.

A saját vonalához igyekvő páncélosok közül a legmesszebb Temesy Endre hadnagy⁶⁰ csoportja jutott, akik végül 1945. február 15-én adták meg magukat Tinnyénél. Ezen a napon tűnt el a jászberényi harcokoszódók egyik kiváló tisztje, vitéz Szűcs Ervin százados,⁶¹ aki az ostromgyűrűben az 1. gépkocsizó lövészezred parancsnoka volt. A fővárosban rekedt kisebb páncélos részek még napokon keresztül kitarítottak, közülük Hermándy Iván hadnagy⁶² honvédei 1945. február 13-án szüntették be a fegyveres ellenállást az óbudai Flórián téren. Barta Ernő tartalékos zászlós⁶³ is ezen a napon adta meg magát embereivel.

A budapesti ostromban lényegét tekintve az 1. páncélosadosztály teljesen felmorzsolódott. E seregtest és az 1. harcokosziedred budapesti harctevékenységéről alig maradt fent levéltári forrás.⁶⁴ Támpontot csupán a tiszti okmánygyűjtők olykor egymásnak ellentmondó anyagai, valamint a harcokban részt vevő páncélos-tisztek fényképei, korabeli feljegyzései, továbbá évtizedekkel későbbi, a szerző által felvett, többé-kevésbé pontos szóbeli és írásbeli visszaemlékezései jelenthetnek.

60 Temesy Endre (Budapest, 1923. augusztus 3.) páncélos hadnagy. A magyarországi hadszíntéren 1944. szeptember 1-jétől vették be, mint a jászberényi 1/8. vegyes harcokosziszázad (2. közepesharcokosi-század) közepesharcokosi szakaszparancsnokát. Szovjet hadifogságba a budapesti ostromgyűrűből való kitörés után, 1945. február 15-én esett Tinnyén. A hadifogságból 1947. július 4-én tért haza. Kitüntetései: Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal (1944. december 10.), Ezüst Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1945. február 15.), Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1944. december 25.), Tűzkereszt 1. fokozata. HIM KI Temesy Endre 70153. sz. ti. ogy., HL KJ 355/a.

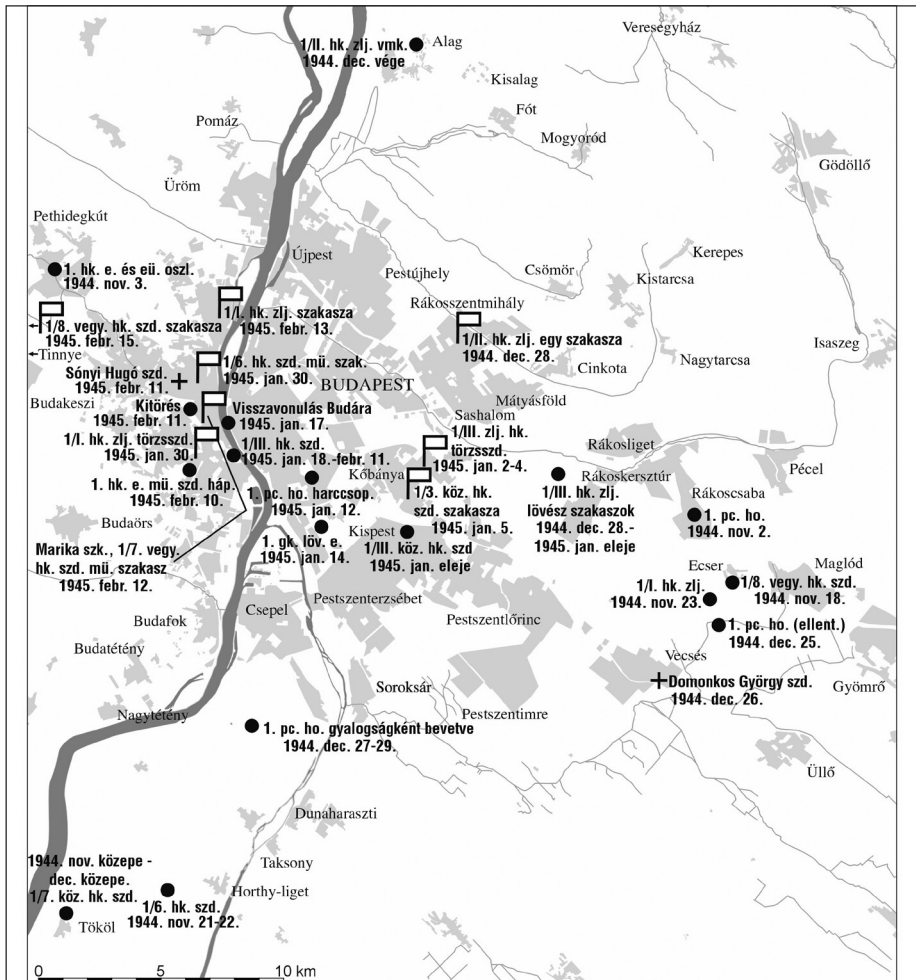
61 Szűcs (másutt: Szűts) Ervin II., vitéz (Budapest, 1911. augusztus 28.) páncélos százados. A magyarországi hadszíntéren 1944 őszén került az 1. páncélosadosztály törzséhez a jászberényi 1/5. nehézharckocsi-század éléről. A budapesti ostromgyűrűben az 1. gépkocsizó lövészezred parancsnokságát vette át. A gyűrűből való kitörés során, 1945. február 15-én nyoma veszett. Kitüntetései: Tűzkereszt 1. fokozata, Erdélyi Emlékérem. HIM KI Szűcs Ervin 80404. sz. ti. ogy.

62 Hermándy Iván (Kecskemét, 1919. július 21.) páncélos főhadnagy. Az 1/I. harcokosziszázalajnál nehézharckocsi szakaszparancsnokként szolgált a magyarországi hadszíntéren 1944. szeptember 6-tól. 1944. november 25-én megsebesült, majd felépülését követően visszatért csapattestéhez. 1945. február 13-án Óbudán, a Flórián téren esett szovjet hadifogságba, ahonnan 1946. június 15-én tért haza. Kitüntetései: Bronz Signum Laudis hadiszalagon a kardokkal (1945. február 12.). HIM KI Hermándy Iván 38402. sz. ti. ogy., HL KJ 354/a

63 Barta Ernő (Szarvaskő, 1920. december 18.) tartalékos páncélos zászlós. Az 1/III. harcokosziszázalaj szertisztjeként vonult el a magyarországi hadszíntérre. Budán, 1945. február 13-án esett hadifogságba, ahonnan 1947. június 18-án tért haza. HIM KI Barta Ernő 8518. sz. ti. ogy.

64 Az 1. harcokosziedred (1944–1945) történetéhez: Babucs 2000.a, 167–177.; Babucs 2000.b, 287–290.; Babucs 2000.c; Babucs 2007, 5–36.; Babucs–Maruzs [2007], 59–74.; Babucs 2008, 39–79.; Babucs 2017, 90.; Babucs 2017–2019, I. 19., II. 8.

Képmelléklet

Az 1. harckocsiezred a Budapest környéki és a fővárosi harcokban. A térképen használt rövidítések: ellent. = ellentámadás, eü.oszl. = egészségügyi oszlop, gk.löv.e. = gépkocsizó lövészeszred, hk.e. = harckocsiezred, hk.szd. = harckocsiszázad, hk.zlj. = harckocsizászlóalj, köz. = közepes, mű. = műhely, neh. = nehéz, pc. ho. = páncéloshadosztály, szd(s). = százados, szk. = szakasz, vegy. = vegyes, vmk. = visszamaradó különítmény (dr. Mihályi Balázs munkája)

Iván Béla karpaszományos szakaszvezető és 40 M. közepes Turán harckocsija. Párkány-Nána, 1944. szeptember eleje. (Babucs Zoltán gyűjteménye)

Iván Béla karpaszományos szakaszvezető egyik bajtársával közepes Turánján. Párkány-Nána, 1944. szeptember eleje.
(Babucs Zoltán gyűjteménye)

Esztrenga Pál hivatásos őrmester (középen) és 1/7. közepesharckocsi-századbeli bajtársai. Jászberény, 1944. augusztus 5. (Babucs Zoltán gyűjteménye)

A jászberényi 1/II. harckocsizászlóalj egyik közepesharckocsi szakasza (parancsnok: Báthty Sándor hadnagy). Szolnoki hídfő, 1944. október eleje. (Babucs Zoltán gyűjteménye)

38 M. Toldi B40 könnyűharckocsi és személyzete. Jászberény, 1944 ősze.
(Babucs Zoltán gyűjteménye)

40 M. Nimród páncélgépgyűk. Jászberény, 1943. december 6.
(Babucs Zoltán gyűjteménye)

Kisnémeth Péter honvéd, az 1./II. harckocsiszázad egyik páncélgépágyúsa. 1944. december 25-én Sárísápon adta meg magát, de hadifogságba nem került.
(Babucs Zoltán gyűjteménye)

Gombos Elemér százados (középen) egy 38 M. Toldi B20 könnyűharckocsin. Domszló, 1943 tavasza. (Babucs Zoltán gyűjteménye)

Lófó bétai Barabás Béla százados – a felvételen még főhadnagyként –, az 1. harc-
kocsiezred 2. ezredsegédtisztje, végül az 1. páncélosadosztály I.a. osztályának
beosztottja. (Babucs Zoltán gyűjteménye)

Vitéz Deák János főhadnagy – a felvételen még hadnagyként –, az 1/7. közepesharc-
kocsi-század parancsnokaként esett el Kétegyházán, 1944. szeptember 25-én.
(Babucs Zoltán gyűjteménye)

Dorsan Alfonz főhadnagy – a felvételen még hadnagyként –, a jászberényi 1/2. harc-
kocsiszáad Nimród szakaszparancsnoka.

(Babucs Zoltán gyűjteménye)

Falcione Kálmán főhadnagy – a felvételen még hadnagyként –, az 1/I. harc-
kocsiszás-
lólaj egyik szakaszparancsnokaként esett el a fővárosban, 1945 januárjában.

(Babucs Zoltán gyűjteménye)

Füzeséry György főhadnagy – a felvételen még hadnagyként –, a rétsági 1./III. harc-
kocsizászlóalj törzsszázadának parancsnoka.

(Babucs Zoltán gyűjteménye)

Jászi Pál főhadnagy, az 1. harc-
kocsiezred fegyver- és lőszerbiztosja.

(Babucs Zoltán gyűjteménye)

Major Valér százados, az 1. harcokcsiezred 1. ezredsegédtsztje, aki 1945. február 12-én elesett Budán. (Babucs Zoltán gyűjteménye)

Paál Dezső százados, aki századparancsnokként küzdött a magyarországi hadszíntéren és az ostromgyűrűben átvette az 1. harcokcsiezred maradéka feletti parancsnokságot. (Babucs Zoltán gyűjteménye)

Sónyi Hugó II. százados, aki a rétsági 1/III. harcokocsiszázad parancsnokaként esett el Budán, 1945. február 11-én. (Babucs Zoltán gyűjteménye)

Vitéz Szűts Ervin II. százados, az 1. gépkocsizó lövészezred parancsnokaként tűnt el 1945. február 15-én.
(Babucs Zoltán gyűjteménye)

Felhasznált irodalom

Levéltári források

Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi Irattár: tiszti, tiszthelyettesi, legénységi személyi okmánygyűjtők, veszteségi kartonok.

Hadtörténelmi Levéltár: AKVI, kitüntetési javaslatok 1944–1945.

Lexikonok, adattárak, kézikönyvek, forráskiadványok

Bene–Szabó 2023. Bene János – Szabó Péter: *A magyar királyi honvéd huszár tisztikar 1938–1945.* I–II. Negyedik, bővített kiadás. Magyar Huszár Alapítvány, Nyíregyháza, 2023.

Bonhardt–Sárhidai–Winkler 1992. Bonhardt Attila – Sárhidai Gyula – Winkler László: *A Magyar Királyi Honvédség fegyverzete.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 1992.

Hingyi 2018–2020. Hingyi Lászlóné – Mihályi Balázs – Tóth Gábor (szerk.): Hingyi László: *Budapest ostroma 1944–45. Források Budapest ostromának történetéből.* I–III. Etalon Kiadó, Budapest, 2018–2020.

Kliment–Benárd 2007. Kliment, Charles K. & Benárd, Dénes: *Madarská armáda 1919–1945.* Ares, Praha, 2007.

Mujzer 2019. Mujzer Péter: *Páncélosok. A magyar páncélos fegyvernem és a rohamtüzérség története 1938–1945.* Magánkiadás, Budapest, 2019.

Mujzer 2020. Mujzer, Péter: *Hungarian Arms and Armour of World War Two.* Modern War Series, 3. Key Books, Stamford, 2020.

Lexikon 1997. Ravasz István – Sipos Péter (szerk.): *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs.* Javított, bővített utánnomás. Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 1997.

Sőregi 2014. Sőregi Zoltán: *Katonák kerékpáron. A magyar királyi honvédség kerékpáros tisztjeinek adattára 1920–1945.* Underground Kiadó és Terjesztő Kft., Budapest, 2014.

Számvéber 1999. Számvéber Norbert (szerk.): *Erőd a Duna mentén. A Budapestért 1944–45-ben folytatott harcok katonai iratai a Hadtörténelmi Levéltárban.* Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 1999.

Feldolgozások

- Babucs 2000.a** Babucs Zoltán: „Század vigyázz! Harckocsira!” A jászberényi páncélos zászlóalj a II. világháborúban. Jászsági honvédek a II. világháborúban. I. Jász Honvédekért Alapítvány, Jászberény, 2000.
- Babucs 2017–2019.** Babucs Zoltán: *Jászmagyar honvédek albuma (1921–1945)*. I–II. Tortoma Kiadó, Barót, 2017–2019.
- Babucs–Maruzs [2007].** Babucs Zoltán – Maruzs Roland: „Jász vitézek rajta, előre!” A jászberényi kerékpáros és harckocsi zászlóalj története (1921–1945). Püedlo Kiadó, h.n. [Budapest–Nagykovácsi], é.n. [2007.]
- Babucs 2000.b** Babucs Zoltán: Jászberényi páncélosok a II. világháborúban. In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): *Zounuk 15. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve*. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, Szolnok, 2000. 269–303.
- Babucs 2000.c** Babucs Zoltán: „Horthy Miklós katonája vagyok...” A M. Kir. Honvédség jászsági csapattestei a II. világháborúban. In: Langó Péter (szerk.): *Szállástól a mezővárosig. Tanulmányok Jászfényszaru és a Jászság történetéről*. Fényszaruiai Baráti Egyesülete, Jászfényszaru, 2000. 289–311.
- Babucs 2007.** Babucs Zoltán: A m. kir. „József Nádor” 1. honvéd harckocsiszereg harcai a Dél-Alföldön 1944 őszén. In: Halmágyi Pál (szerk.): *Harcok a Dél-Alföldön és Budapesten 1944–1945-ben. Az 1956-os forradalom Makón. A Makói múzeumi füzetek 105.* Makó Város Önkormányzata, Makó, 2007. 5–36.
- Babucs 2008.** Babucs Zoltán: A m. kir. „József Nádor” 1. honvéd harckocsiszereg a magyarországi hadszíntéren (1944. IX. 13–1945. II. 12.). In: Dr. Fülöp Tamás (szerk.): *Zounuk 23. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve*. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, Szolnok, 2008. 39–79.
- Babucs 2017.** Babucs Zoltán: A város honvéd helyőrsége a második világháborúban. In: Pethő László főszerk.: *Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig*. Jászsági Évkönyv Alapítvány, Jászberény, 2017. 84–112.
- Gosztonyi 1992.** Gosztonyi Péter: *A magyar honvédség a második világháborúban*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1992.

- Gosztonyi 1999.** Gosztonyi Péter: *Budapest lángokban 1944–1945*. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1998.
- Jakus 1994.** Jakus János: A m. kir. IV. hadtest támadó hadművelete, 1944 szeptember. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 107. (1994) 1. sz. 19–53.
- Litteráti-Lótz 2001.** Litteráti-Lótz Gyula levele (München, 1987. április 15.) In: Rada Tibor (szerk.): *A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1920–1945)* I–II. Gálos-Nyomdász Kft., Calgary–Budapest, 1998–2001. II. 506–507.
- Markó 2005.** Markó György (szerk.): *Az elsodort város. Emlékkötet a Budapestért folytatott harcok 60. évfordulójára*. I. PolgART Könyvkiadó, Budapest, 2005.
- Mihályi 2018.** Mihályi Balázs: *Honvédek és hungaristák a Budapest erődben 1944–1945*. Budapest ostroma 1944–1945 kutatócsoport, Budapest, 2018.
- Mihályi 2022.** Balázs, Mihályi: *Siege of Budapest 1944–45. The Brutal Battle for the Pearl of the Danube*. Campaign 337. Osprey Publishing, Oxford, 2022.
- Ravasz [2003].** Ravasz István: *Magyarország és a Magyar Királyi Honvédség a XX. századi világháborúban. 1914–1945*. Püldo Kiadó, h. n. [Budapest–Nagykovácsi], é. n. [2003]
- Sárközi 1995.** *Budán harcoltak*. A kötet anyagát összeállította és sajtó alá rendezte: Sárközi Sándor. Magánkiadás, Budapest, 1995.
- Stark 1991.** Stark Tamás: *Hadak útján. A Magyar Királyi Honvédség a második világháborúban*. Corvina Kiadó, Budapest, 1991.
- Szabó–Számvéber 2009.** Szabó Péter – Számvéber Norbert: *A keleti hadszíntér és Magyarország 1943–1945*. Második, bővített és átdolgozott kiadás. Püldo Kiadó, h.n. [Budapest–Nagykovácsi], 2009.
- Ungváry 2004.** Ungváry Krisztián: *A magyar honvédség a második világháborúban*. Osiris, Budapest, 2004.
- Ungváry 2005.** Ungváry Krisztián: *Budapest ostroma*. Ötödik, átdolgozott kiadás. Corvina Kiadó, Budapest, 2005.